

GEÇ HİTİT DÖNEMİNDE HAYVANLAR

Yazılı Belgeler ve Tasvir Sanatı Işığında

Yazarlar

Bilcan GÖKCE - Pınar PINARCIK

© Copyright 2025

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN 978-625-375-396-2	Sayfa ve Kapak Tasarımı Akademisyen Dizgi Ünitesi Kapak Görselli Ortmann 1971: taf 42/a
Kitap Adı Geç Hitit Döneminde Hayvanlar Yazılı Belgeler ve Tasvir Sanatı Işığında	Yayıncı Sertifika No 47518
Yazarlar Bilcan GÖKCE ORCID iD: 0000-0003-1213-7752 Pınar PINARCIK ORCID iD: 0000-0002-6757-1719	Baskı ve Cilt Vadi Matbaacılık Bisac Code SOC003000
Yayın Koordinatörü Yasin DİLMEN	DOI 10.37609/akya.3580

Kütüphane Kimlik Kartı
Gökce, Bilcan. Pınarcık, Pınar.
Geç Hitit Döneminde Hayvanlar Yazılı Belgeler ve Tasvir Sanatı Işığında / Bilcan Gökce, Pınar Pınarcık.
Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2025.
175 s. : şekil, tablo, harita. ; 160x235 mm.
Kaynakça, Katalog, Ekler ve Dizin var.
ISBN 9786253753962

GENEL DAĞITIM
Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A Yenışehir / Ankara
Tel: 0312 431 16 33
siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

Hayvanlar, insanoğlunun yaşamında erken dönemlerden itibaren önemli bir yer tutmuştur. Bilimsel kazılarda ele geçmiş olan hayvan kalıntıları, yazılı belgeler ve tasvirli eserler bu önemi gösterir niteliktedir. Hayvanlar ister evcil ister yabani olsun toplumların inançları, gündelik yaşamları, askeri yapıları ile ekonomi ve ticaretlerinin de ayrılmaz bir parçası olmuştur. Böylesi önemli bir konuda son dönemlerde yapılmış bilimsel çalışmaların sayısında da artış gözlemlenmektedir.

Çalışmamızda, Geç Hitit döneminde hayvanların rolünü yazılı belgeler ve tasvir sanatından yararlanarak değerlendirdik. Bu amaçla, Geç Hitit dönemindeki evcil ve yabani hayvan türleri, yazılı belgelerde geçen hayvanların sayısal verileri, tasvir sanatında hayvanların yeri, inanç sistemi, askeri yapı, günlük yaşam ile ekonomi ve ticaretle hayvanların rolüne netlik kazandırılmaya çalışılmıştır. Böylece, bu çalışma ile alandaki mevcut bilgi eksikliklerinin giderilmesine katkı sağlanmıştır. Geç Hitit döneminin sosyal ve kültürel yaşamına dair daha kapsamlı yeni araştırmalara ihtiyaç duyulduğu da açıkça görülmektedir. Bu tür çalışmaların yayımlanması durumunda, hazırlamış olduğumuz bu kitabın da önemli bir referans kaynağı oluşturacağı kanaatindeyiz.

Kitap yazım sürecinde, çizimlerin bir bölümünü yapan Arkeolog Desinatör Burhan GÜLKAN ve Sena Nur KARAKÖSE'ye, teknik konularda bilgisine başvurduğumuz Dr. Evrensel Barış BERKANT'a, balık ve kuş türlerinin belirlenmesinde yardımcı olan Prof. Dr. Deniz YAĞLIOĞLU, Dr. Öğr. Üyesi Lale GENÇOĞLU ÖZBEK ve Leyla ÖZKAN'a, metni okuyarak katkı sağlayan Doç. Dr. Esra KAÇMAZ LEVENT'e, çevirilerde katkı sunan Dr. Öğr. Üyesi Özden DERE'ye ve tüm bu süreçte desteğini esirgemeyen çok sevgili ailelerimize minnettarlığımızı sunarız.

Kitabın basım sürecinde gösterdikleri kolaylık ve yardımlarından dolayı Akademisyen Yayınları'na şükranlarımızı sunarız.

Keyifli okumalar dileriz.

Bilcan GÖKCE
Pınar PINARCIK
2025

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

YAZILI BELGELER.....	9
1.1. GEÇ HİTİT.....	9
1.1.1. Karatepe.....	9
1.1.2. Karkamış.....	11
1.1.3. Maraş.....	15
1.1.4. Kummuh.....	16
1.1.5. Tabal.....	17
1.1.6. Zincirli.....	21
1.1.7. Hama.....	23
1.1.8. Kululu Kurşun Levhaları.....	24
1.2. YENİ ASUR.....	26
1.2.1. II. Adad-Nirari (MÖ 911-891).....	26
1.2.2. II. Aşurnasirpal (MÖ 883-859).....	27
1.2.3. III. Şalmaneser (MÖ 858-824).....	29
1.2.4. III. Tiglat-Pileser (MÖ 744-727).....	33
1.2.5. II. Sargon (MÖ 721-705).....	35
1.2.6. Aşurbanipal (MÖ 668-627).....	36
1.3. URARTU.....	38
1.3.1. I. Argiştı (MÖ 785/80-756).....	39

BÖLÜM 2

TASVİR SANATI.....	41
2.1. KARADA YAŞAYANLAR.....	41
2.2. SUDA YAŞAYANLAR.....	53
2.3. KANATLILAR.....	54

BÖLÜM 3

TOPLUMSAL VE EKONOMİK YAŞAMDA HAYVANLAR.....	57
3.1. İNANÇ SİSTEMİ.....	57
3.2. ASKERİ YAPI VE ORGANİZASYON.....	70
3.3. GÜNLÜK YAŞAM.....	73
3.4. EKONOMİ VE TİCARET.....	79
SONUÇ.....	83

İçindekiler

KAYNAKLAR.....	87
KATALOG	95
EKLER.....	117
DİZİN.....	163

KISALTMALAR

AA	: Archologischer Anzeiger
AfO	: Archiv fur Orientforschung (Graz)
AnAr	: Anadolu Araştırmaları
AnSt	: Anatolian Studies
AMM	: Anadolu Medeniyetleri Muzesi
ARAB	: Ancient Records of Assyria and Babylonia
AST	: Araştırma Sonuları Toplantısı
AWE	: Ancient West & East
Bknz.	: Bakınız
BASOR	: Bulletin of the American Schools of Oriental Research
BMECCJ	: Bulletin of the Middle Eastern Culture Center in Japan
CHLI	: Corpus of Hieroglyphic Luwian Inscriptions
CRRAI	: Compte rendu de la Rencontre Assyriologique Internationale
CTU	: Corpus Dei Testi Urartei
cm.	: Santimetre
ev.	: eviren
Env. No.	: Envanter No
fig.	: Figur
FsOttten	: Festschrift Heinrich Otten, ed. E. Neu ve C. Ruster, Wiesbaden: Harrassowitz, 1968.
JANEC	: Journal of the Ancient Near Eastern Cultures
kat. no.	: Katalog Numarası
kg	: Kilogram
km	: Kilometre
KST	: Kazı Sonuçları Toplantısı
lev.	: Levha
m	: Metre
MO	: Milattan nce
OANNES	: Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi
OIC	: University of Chicago Oriental Institute Communications
pl.	: Plate
res.	: Resim
RIMA	: Royal Inscriptions of Mesopotamia – Assyrian Periods
RINAP	: Royal Inscriptions of Neo-Assyrian Period
TAD	: Turk Arkeoloji Dergisi
taf.	: Tafel

KAYNAKLAR

- AKURGAL, E., *Späthethitische Bildkunst*, Ankara.
- AKURGAL, E., *Kunst der Hethiter*, Hirmer verlag münchen, München 1961.
- AKURGAL, E., *Hatti ve Hitit Uygarlıkları*, İstanbul 1995.
- AKÇAY, A., *Arkeolojik ve Filolojik Belgeler Işığında Tabal Ülkesi*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı), Ankara 2011.
- AKÇAY, A., “Tabal Ülkesinin Tarihsel Süreci Üzerine Bir Değerlendirme”, *Tarih İncelemeleri Dergisi* 29/1, 2014, 37-58.
- AKKUŞ-MUTLU, S., “Kummuh Ülkesi'nin Asur Devleti Açısından Önemi”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* 2/7, 2015, 99-109.
- AKYILDIZ, Ş., *Urartu, Geç Hitit ve Yeni Assur Uygarlıklarında Şarap Kültürü*, (İğdır Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı), İğdır 2021.
- ANAZ, E. *Geç Hitit Döneminde Tanrı ve Tanrıçaların İlişki Ağları*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı), Ankara 2024.
- ARAB I: LUCKENBILL D. D., *Ancient Records of Assyria and Babylonia, Vol. I Historical Records from Sargon to the End*, New York 1926.
- ARAB II: LUCKENBILL D. D., *Ancient Records of Assyria and Babylonia, Vol. II Historical Records from Sargon to the End*, New York 1927.
- ARIK, R. O., “Les Fouilles De Göllüdağ”, *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi* 3, 1936, 20-48.
- ARO, S., *Art and Architecture*, The Luwians, Handbook Of Oriental Studies, Section One The Near And Middle East, Brill, Leiden-Boston 2003.
- ASSAF, A., *The Temple of 'Ain Dara*, Damaskus 1990.
- ATALAY M. & MORTAN, K., *Türkiye Bölgesel Coğrafyası*, İnkılap Kitapevi, İstanbul 2011.
- ATEŞ, A., *Eski Mezopotamya Tasvir ve Mühür Sanatında Hayvan Sembolizmi*, (Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı), Denizli 2024.
- AYDIN, J., *Karkamış Geç Hitit Ortostatlarında Kıyafetler*, (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı), Aydın 2018.
- BALCIOĞLU, B., “Gaziantep Arkeoloji Müzesindeki Bazı Geç Hitit Stelleri Hakkında”, *AMM 1997 Yılı*, 1998, 94-102.
- BARNETT, R. D. *Assyrische Palastreliefs*, Artia 1958.
- BARNETT, R. D., & LORENZINI, A., *Assyrische Skulpturen in British Museum*, London 1975.
- BATMAZ, A., “Urartu Dininde Kurban Kavramı ve Kurban Uygulamaları”, *Belleten LXXVII/280*, 2013, 801-832.
- BELCK, W., “Forschungsreise in Kleinasien”, *Berliner Philologische Wochenschrift* 52, 1901, 1629-1631.
- BELLİ, O., “Urartular'da Hayat Ağacı İnancı”, *Anadolu Araştırmaları VIII*, 1980, 237-246.
- BOEHMER, R. M., “Havuzköy in Ostkappadokien”, *AA* 82, 1967, 132-141.
- BOLOGNANI, B., “The Iron Age Clay Figurines from Karkemish hand the Syro-Anatolian Region”, *Les Carnets de l'ACoSt* 11, 2014, 1-5.
- BONATZ, D., *Das syro-hethitische Grabdenkmal Untersuchungen zur Entstehung einer neuen Bildgattung in der Eisenzeit im nordsyrisch-südostanatolischen Raum*, Mainz 2000.
- BONATZ, D., “Syro-Hittite Funerary Monuments Revisited”, *Dining and Death: Interdisciplinary Perspectives on the 'Funerary Banquet' In Ancient Art, Burial And Belief*, (Eds. C. M. Draycott & M. Stamatopoulou), 2016, 173-195, Leuven – Paris – Bristol, Ct.
- BOSSERT, H. Th., “Die Späthethitische Stele aus Darendé”, *AfO* 17, 1954-1956, 347-353.
- BOSSERT, T. H. & ÇAMBEL, H., *Karatepe: Yeni Bir Eti Harabesi (İlk Rapor)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Eski Önasya Kültürleri Araştırma Enstitüsü Yayınları 1, İstanbul 1946.

- BRYCE, T., *Geç Hitit Krallıkları/Politik ve Askeri Tarih*, (Çev. İ. Kutluk), Alfa, İstanbul 2023.
- BUCHANAN, B. & MOOREY, P. R. S., *Catalogue of Ancient Near Eastern Seals in the Ashmolean Museum III: The Iron Age Stamp Seals (1200-350 BC)*, Oxford University Press, Oxford 1988.
- CHLI II: ÇAMBEL, H., *Corpus Of Hieroglyphic Luwian Inscriptions, Volume II, Karatepe-Aslantaş*, Walter de Gruyter, Berlin/New York 1999.
- CHLI I/1: HAWKINS, J. D., *Corpus of Hieroglyphic Luwian Inscriptions Volume I, Inscriptions of the Iron Age Part 2: Text Introduction, Amuq, Aleppo, Hama, Tabal, Assur Letters, Miscellaneous, Seals, Indices*, Walter de Gruyter, Berlin/New York 2000.
- CHLI I/2: HAWKINS, J. D., *Corpus of Hieroglyphic Luwian Inscriptions Volume I, Inscriptions of the Iron Age Part 1: Text Introduction, Karatepe, Karkamis, Tell Ahmar, Maraş, Malatya, Commagene*, Walter de Gruyter, Berlin/New York 2000.
- CHLI I/3: HAWKINS, J. D., *Corpus of Hieroglyphic Luwian Inscriptions Volume I Inscriptions of the Iron Age Part 3: Plates*, Berlin 2000.
- CTU I: SALVİNİ M., *Corpus Dei Testi Urartei. Le Iscrizioni su Pietra e Rocca*. (CNR), Roma 2008.
- COŞGUN, İ., “Zincirli/Samal Katumuwa Steli İle İlgili Değerlendirmeler”, *Sosyal ve Beşeri Bilimlerde Teori ve Araştırmalar II*, (Ed. S. Öztürk), 2020, 313-331.
- COŞGUN, S. & PEKŞEN, O., “Yeni Asur Devleti'nin Askeri Seferlerinde Ganimet Alınan Hayvanlar ve Bölgeleri”, *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12/4, 2022, 2583-2599.
- ÇAKIR, A. & ÖZTÜRK, G., “Eski Uygarlıklarda Çocuk Oyunları ve Oyuncaklar”, *Uluslararası Oyun ve Oyuncak Kongresi (7-8 Mayıs 2015- Erzurum)*, 2015, 6-32, Erzurum.
- ÇAMBEL, H., “Karatepe Heykeltıraşlık Eserleri Hakkında Bazı Mülâhazalar”, *Belleten* 13/49, 1949, 21-34.
- ÇAMBEL, H. & ÖZYAR, A., *Karatepe-Aslantaş Azatiwataya Die Bildwerke*, Philipp von Zabern, Mainz am Rhein 2003.
- ÇİFÇİ, A., “John Garstang and Sakçagözü Excavations (1908-1911)”, *Tarih İncelemeleri Dergisi* IV/2, 2019, 369-386.
- ÇİLİNGİROĞLU, A., *Urartu ve Kuzey Suriye Siyasal ve Kültürel İlişkiler*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1984.
- ÇİLİNGİROĞLU, A., *Urartu Krallığı Tarihi ve Sanatı*, Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayını, İzmir 1997.
- DARGA, A., M. *Hitit Sanatı*, Akbank Yayınları, İstanbul 1992.
- DAVIS, E. J., *Life in Asiatic Turkey, A Journal of Travel in Cilicia, Isauria and Parts of Lyconia and Cappadocia*, London 1879.
- DELAPORTE, L., *Catalogue des Cylinders, Cachets et Pierres Grave de Style Oriental (Musée Louvre), II: Acquisitions*, Paris 1923.
- DELAPORTE, L., *Malatya; Arslantepe; I: La porte des Lions*, E. de Boccard, Paris 1940.
- DEMİR, F., “Notes on the Karatepe Storm-God Tarhunza Usanuwami and Baal Krntryš”, *AnAr* 25, 2021, 87-101.
- DEMİRSOY, A., *Türkiye Omurgalıları/Türkiye Omurgalı Faunasının Sistematik ve Biyolojik Özelliklerinin Araştırılması ve Koruma Önerilerinin Saptanması/Memeliler*, Çevre Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996.
- DI FILIPPO, F. & MANUELLI, F., “Hic Sunt Leones. Iconographic Analysis and Computational Modelling for the study of the Iron Age Free-Standing Lions of the Elbistan Plain (South-Eastern Anatolia)”, *Asia Anteriore Antica, JANEC* 3, 2021, 43-72.
- DİNÇOL, M. A., “Geç Hititler”, *Anadolu Uygarlıkları: Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi* 1, 1982, 121-137, İstanbul.
- DOĞAN-ALPARSLAN, M., “Geç Hitit Devletleri”, *Hititolojiye Giriş*, (Ed. M. Alparslan), 2009, 137-149, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul.

- DOĞAN, Ö., *Adana Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Geç Hitit Dönemi Stelleri*, (Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı), Adana 2011.
- DUMANKAYA, O. & TOPALOĞLU, Y., "Kahramanmaraş Afşin ve Elbistan İlçeleri 2016 Yılı Yüzey Araştırması", 35. AST 2, 2018, 285-301.
- DUYMUŞ, H. H., "Asur Kaynaklarına Göre Demir Çağında Tabal Krallığı", ODÜ *Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 2/3, 2011, 34-46.
- ELÇİ, İ., *Geç Hitit Krallıklarından Gurgum'un Tarihi, Tarihi Coğrafyası ve Çevre Kültürlerle Etkileşimi*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı), İstanbul 2019.
- ENGİN, A., "Gözcük: Sivas'da Yeni Bir Geç Hitit Merkezi ve Kapı Aslanı", *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 34/2, 2010, 60-68.
- ENSERT, H. K., GÖRMÜŞ, A. & KARA, D., "The Stele of Erzin", *ADALYA XI*, 2008, 35-47.
- ERALP, G., "Sevdiçiköy Geç Hitit Aslanı", *İ. Metin Akyurt ve Bahattin Devam Anı Kitabı/Eski Yakındoğu Kültürleri Üzerine İncelemeler*, (Eds. A. Erkanal, H. Erkanal, H. Hüryılmaz, A. T. Ökçe), 1995, 115-120, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- FRAME, G., "The Tell Acharnah Stela of Sargon II of Assyria", *Subartu XVIII*, 2006, 49-68.
- FRANKFORT, H., *The Art and Architecture of the Ancient Orient*, Published by Penguin Books, USA 1954.
- GARSTANG, J., *The Hittite Empire*, Richard R. Smith Inc., New York 1929.
- GENGE, H., *Nordsyrisch-südanatolische Reliefs, Vol. 1-2*, Kobenhavn 1979.
- GILIBERT, A., *Syro-Hittite Monumental Art and the Archaeology of Performance/ The Stone Reliefs at Carchemish and Zincirli in the Earlier First Millennium BCE*, Walter de Gruyter GmbH & Co. KG., Berlin/New York 2011.
- GIUSFREDI, F., *Sources for a Socio-Economic History of the Neo-Hittite States*, Heidelberg 2010.
- GİRGİNER, K. S., *Geç Hitit Dönemi Tasvir Sanatında Mobilyalar*, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara 2018.
- GÖKCE, B., "Geç Hitit Sanatında Mitolojik Yaratıklar", *BELGÜ*, özel sayı, 2023, 95-112.
- GÖKCE, B., "Geç Hitit Sanatında Hayvanlar Hakimi Betimi", 5. *Uluslararası Sanat ve Estetik Sempozyumu (12-13 Ekim 2024) Tam Metin Kitabı*, (Eds. M. Özcan & T. G. Şahin), 2024, 29-42.
- GÖKCE, B. & PINARCIK, P., "Anadolu ve Mezopotamya'da Saban (Başlangıcından Orta Demir Çağ Sonuna Kadar)", *Anadolu'nun Eskiçağlarında İktisadi ve Zirai Hayat*, (Eds. L. Gürkan Gökçek, Ercüment Yıldırım & Okay Pekşen), 2018, 187-213, Değişim Yayınları, İstanbul.
- GÖKCE, B. & PINARCIK, P., "Geç Hitit Kent Devletleri Dönemi Dini Yapısı Üzerine Gözlemler", *CEDRUS VIII*, 2020, 147-176.
- GÜNDÜZ, S., *M.Ö. I. Binin İlk Yarısında Anadolu Tasvir Sanatında Arabalar*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı), Ankara 2000.
- GÜNEŞ, S., *Kabartmalar Işığında Geç Hitit Mitolojisinin Kökeni*, (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı), İstanbul 2024.
- GÜNGÖR, E., *Geç Hitit Dini ve Mitolojisinde Anadolu ve Assur Etkisi*, (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı), İstanbul 2024.
- HAMBURG, J., "Świątynie neohetyckie", *Szkice z archeologii Bliskiego i Środkowego Wschodu*. (Eds. W. Ejsmond, J. Hamburg, P. Janik, A. Romaniuk, A. Skalec & A. Zawadzka), 2013, 6-55, Warszawa.
- HARRISON, T. P., *Tayinat Archaeological Project (TAP) 2009 Seasonal Report*, Toronto 2010.
- HARRISON T. R., BATIK, S. & DENEL, E., "Tayinat Höyük Kazıları, 2009", 32. *KST* 3, 2014, 368-385.
- HARMANŞAH, Ö., *Eski Yakındoğuda Kent, Bellek, Anıt*, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015.
- HAWKINS, J. D., "Assyria and Hittites", *Iraq* 36, 1974, 67-83.
- HAWKINS, J. D., "The Lower Part of the Meharde Stele", *AnSt* 38, 1988, 187-190.

- HELLENKEMPER, H. & WAGNER, J., "The God on the Stag: A Late Hittite Rock-Relief on the River Karasu", *AnSt* 27, 1977, 167-173.
- HERMANN, V. R., *In Remembrance of me: Feasting with the Dead in the Ancient Middle East*, Chicago 2014.
- HOGARTH, D. G., *Hittite Seals*, At the Clarendon Press, Oxford 1920.
- HUMANN, K. & PUCHSTEIN, O., *Reisen in Kleinasien und Nordsyrien*, Berlin 1890.
- JAKOB-ROST, L., *Die Stempelsiegel im Vorderasiatischen Museum*, Staatliche Museen, Berlin 1975.
- JASINK, A. M., *Gli Stati Neo-Ittiti, Analisi Delle Fonti Scritte E Sintesi Storica*, Studia Mediterranea 10, Pavia 1995.
- KAÇMAZ-LEVENT, E., & BİBER, H., "Yeni Assur Ordusunda Savaş Arabaları", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 50, 2020, 163-190.
- KAÇMAZ-LEVENT, E., & TİMUR, V., "Kuzey Suriye Bölgesi Megaron Planlı Yapıların (Templum in Antis) Ortaya Çıkışı ve Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme", *Turkish Studies-Social Sciences* 17/6, 2022, 1133-1149.
- KALAC, M., "Einige Stelen mit Hieroglyphisch-Luwischen Inschriften oder ohne sie", *CRRAI* 20, 1975, 181-189.
- KARAKAYA, M., *Geç Hitit Krallıklarında Tanrıçaların Temsili*, (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Çağ Tarihi Anabilim Dalı), İstanbul 2022.
- KILIÇ, Y., & AKKUŞ-MUTLU, S., "Eskiçağda Uzak Diyarların Ulaşım Aracı: Deve", *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 22, 2018, 689-699.
- KONAKÇI, E. & BİLGE BAŞTÜRK, M., "Military and Militia in the Urartian States", *AWE* 8, 2009, 169-201.
- KONYAR, E., "MÖ I. Binyılda Kahramanmaraş Gurgum Krallığı", *Toplumsal Tarih* 180, 2008, 60-66.
- KÖKTEN, I. K., "Anadolu Maraş Vilayetinde Tarihten Dip Tarihe Gidiş", *Türk Arkeoloji Dergisi* 14, 1960, 42-52.
- KÖROĞLU, K., *Eski Mezopotamya Tarihi/Başlangıcından Perslere Kadar*, İletişim Yayınları, İstanbul 2006.
- KUBALA, A., *Iconography of "Neo-Hittite" Seals*, Creator Publishing House, Warsaw 2015.
- KUBALA, A., "Representations of Animals on So-Called Neo-Hittite Seals", *Proceedings Book of the 19th Symposium on Mediterranean Archaeology "Time, Space and People"*, (Ed. M. Arslan), 2018, 1-13, Oxford.
- KULAKOĞLU, F., "Late-Hittite Sculptures from the Şanlıurfa Region ", *BMECCJ* XII, 1999, 167-81.
- KUVANÇ, R., "On the Symbolism of the Snake-Dragon in Urartian Art", *A Reflection of the Past and a Glimpse to the Future / Religion and Ritual in Anatolian Archaeology*, (Ed. U. Parlıtı), 2023, 163-181, Kabalıcı Yayınları, İstanbul.
- KÜRKMAN, G., *Anatolian Weights and Measures*, Suna ve İnan Kıraç Vakfı, İstanbul 2003.
- LAMBERT, W. G., "Near Eastern Seals in the Gulbenkian Museum of Oriental Art, University of Durham", *Iraq* 41/1, 1979, 1-45.
- LEMAIRE, A. & SASS, B., "The Mortuary Stele with Sam'alian Inscription from Ördekburnu near Zincirli", *BASOR* 369, 2013, 57-136.
- LITTAUER, M. A. & CROUWEL, J. H., *Wheeled Vehicles and Ridden Animals in the Near Eastern Studies*, Leiden/Cologne 1979.
- LLOYD, S., *Early Anatolia*, A Pelican Book, London 1956.
- LUSCHAN, V. F., *Ausgrabungen in Sendschirli III*, Berlin 1902.
- LUSCHAN, V. F., *Ausgrabungen in Sendschirli IV*, Berlin 1911.
- LUSCHAN, V. F. & ANDRAE, W., *Die Kleinfunde Von Sendschirli*, Berlin 1943.
- MANUELLI, F. & PITTMAN, H., "A "Flame and Frond" Ivory Plaque from the Neo-Hittite Exca-

- vations at Arslantepe/Melid. Regionalisms and Communities in Iron Age Anatolia”, *ORIGINI* XLI, 2018, 139-169.
- METZGER, H., “Une Lecture Nouvelle des Reliefs de Malatya”, *Revue Archéologique* 2, 1978, 195-204.
- MEYDAN, M. Y., *Yazılı Belgelere Göre Coğrafi Suriye’de Geç Hitit Dönemi*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı), İstanbul 2022.
- NAGEL, W., *Der Mesopotamische Streitwagen und Seine Entwicklung im Ostmediterranen Bereich*, Bruno Hessling, Berlin 1966.
- NAUMANN, R., “Die Stele von Ispekçir”, *FsOtten*, 1973, 217-220.
- ORTHMANN, W., *Untersuchungen zur späthethitischen Kunst*, Rudolf Habelt Verlag, Bonn 1971.
- ÖREN, H., *Eski Yakındoğuda Ölçü Birimleri*, (Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı), Denizli 2018.
- ÖREN, H., *Eski Yakın Doğuda Fildişi Kullanımı ve Ticareti (MÖ 5. Yüzyıla Kadar)*, (Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı), Denizli 2024.
- ÖZGÜÇ, T., *Demir Devrinde Kültepe ve Civarı/Kültepe and Its Vicinity in the Iron Age*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1971.
- ÖZKAN, S., *Eski Anadolu Mühür Sanatı*, Akademisyen Kitabevi, Ankara 2022.
- ÖZKAN, S., *Eski Anadolu Tarihi ve Kültürü*, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara 2024.
- ÖZŞAHİN, E. & KIVANÇ-KAYMAZ, Ç., “Amik Ovası’nın Tarım (Agro) Turizmi Potansiyelinin Coğrafi Yaklaşımla İncelenmesi”, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi* 25/2, 2014, 241-257.
- PAMİR, H., “Alalakh’dan Antiocheia’ya Hatay’da Kentleşme Süreci”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6/12, 2009, 258-288.
- PARDEE, D., “The Katumuwa Inscription”, *In Remembrance of Me Feasting with the Dead in the Ancient Middle East*, (Eds. V. R. Hermann & J. D. Schloen), 2015, 45-48, Chicago.
- PAYNE, M. R., *Urartu Çivi Yazılı Belgeler Kataloğu*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2006.
- PEKER, H., *Hitit Egemenliğinden Assur İstilasına Kadar Yazılı Belgelere Göre Karkamış Tarihi*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hititoloji Bilim Dalı), İstanbul 2004.
- PEKER, H., “A New Funerary Stele from Karkemish and New Values for Some Anatolian Hieroglyphic Signs”, *Belleten* 87/309, 2023, 358-383.
- PEROT, G. & CHIPIEZ, C., *History of Art in Sardinia, Judaea, Syria, and Asia Minor, Vol. 2*, Chapman and Hall Limited, London 1890.
- PIEPKORN, A. C., *Historical Prism Inscriptions of Asurbanipal*, University of Chicago Press, Chicago 1933.
- PINARCIK, P., “Geç Hitit Dönemi’nde Toroslardan Amanoslara Uzanan Bölgedeki Ekonomik Faaliyetler”, *Belleten* LII/294, 2018, 383-406.
- PORADA, E., *Corpus of Ancient Near Eastern Seal in North American Collections. The Collection of the Pierpont Morgan Library, I-II*, Pantheon Books, New York 1948.
- RIMA 2: GRAYSON, A. K., *Assyrian Rulers of the Early First Millenium BC I (1114-859 BC)*, University of Toronto Press, Toronto 1991.
- RIMA 3: GRAYSON, A. K., *Assyrian Rulers of the Early First Millenium BC II (858-745 BC)*, University of Toronto Press, Toronto 2002.
- RINAP 1: TADMOR, H. & YAMADA, S., *The Royal Inscriptions of Tiglath-pileser III (744-727 BC) and Shalmaneser V (726-722 BC) Kings of Assyria*, Penn State University Press, Eisenbrauns 2011.
- RINAP 2: FRAME, G., *The Royal Inscriptions of Sargon II, King of Assyria (721-705 BC)*, University Park, Pennsylvania, Eisenbrauns 2021.
- RINAP 5/1: NOVOTNY, J. & JEFFERS, J., *The Royal Inscriptions of Ashurbanipal (668-631 BC), Aššur-etel-ilāni (630-627 BC), and Šin-šarra-iškun (626-612 BC), Kings of Assyria, Part 1*, University Park, Pennsylvania, Eisenbrauns 2018.

- RIIS, P. J., *Hama. Foullies et recherches*, II, 3, Fondation Charlsberg, Copenhagen 1948.
- SAGGS, H. W. F., "The Nimrud Letters, 1952-Part V", *Iraq* 21/2, 1959, 158-179.
- SAGONA, A. & ZİMANSKY, P., *Arkeolojik Veriler Işığında Türkiye'nin En Eski Kültürleri MÖ 1.000.000-550*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2015.
- SALVİNİ, M., *Urartu Tarihi ve Kültürü*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2006.
- SCHLOEN, J. D. & FINK, A. S., "New Excavations at Zincirli Höyük in Turkey (Ancient Sam'al) and the Discovery of an Inscribed Mortuary Stele", *BASOR* 356, 2009, 1-13.
- SCHLOEN, D. & HERRMANN, V. R., "Zincirli Höyük Excavations 2015", *KST* 3, 2017, 173-187.
- SELVİ-BENER, S., *Eski Yunan ve Roma'da Oyun ve Oyuncaklar*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı), İstanbul 2008.
- SEVİN, V., *Yeni Assur Sanatı I/Mimarlık*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999.
- SEVİN, V., *Eski Anadolu ve Trakya Başlangıcından Pers Egemenliğine Kadar*, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.
- SEVİNÇ-ERBAŞI, F., *Hititlerde Öteki Kurban ve Büyük Cenaze / Diğer Ritieller*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2019.
- STRUBLE, E. J. & HERRMANN, V. R., "An Eternal Feast at Sam'al: The New Iron Age Mortuary Stele from Zincirli in Context", *BASOR* 356, 2009, 15-49.
- SÜRÜN, Y., *Arkeolojik Veriler Işığında Yeni Assur'da Av ve Avcılık*, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı), Van 2017.
- ŞAHİN, H. A., "Geç Hitit Beylikleri", *OANNES* 1/2, 2019, 131-153.
- TİRYAKİ, S. G., *Erken Demir Çağ Gurgum (=Kahramanmaraş) Kabartmalı Mezar Taşları*, (Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı), Antalya 2010.
- TİRYAKİ, S. G., "Yeni Hitit Sanatı Üzerine İkonografik Araştırmalar (1): Üzüm Salkımı Ve/Veya Başak Filizi Taşyanlar", *CEDRUS* I, 2013, 33-53.
- TROW, R. L., *Temples in Antis in The Bronze and Iron Ages of The Levant: an Archaeological Case Study of Ritual and Religion in the Ancient Near East*, Doctor in Philosophy, University of Liverpool, Liverpool 2015.
- TUĞCU, İ., "Karatepe-Aslantaş (Azatiwataya) Tasvir Sanatında Tekne Betimleri", *Çukurova Araştırmaları Dergisi* 2/2, 2016, 39-53.
- URBANI, B. & YOULATOS, D., "The Primates of Susa: Depictions of Monkeys in Stone Statuettes from Elam", *Ash-sharq: Bulletin of the Ancient Near East* 5, 2021, 1-9.
- USSISHKIN, D., "The Date of the Neo-Hittite Enclosure at Sakçagöz", *BASOR* 181, 1966, 15-23.
- UYSAL, B. & ÇİFÇİ, A., "Elbistan Karahöyük ve Hamzatepe Kazıları 2021", *KST* 1, 2023, 471-480.
- UZUNOĞLU, E., "Three Hittite Cylinder Seals in the Istanbul Archaeological Museum", *FsMellink*, 1986, 77-82.
- ÜNAL, A., "Çivi Yazılı Belgeler İle Paleostolojik ve Arkeolojik Buluntular Işığında Eski Anadolu'da Avcılık", *Ahmet Adil Tirpan Armağanı/Festschrift in Honour of Ahmet Adil Tirpan*, (Ed. B. Söğüt), 2012, 657-691, Ege Yayınları, İstanbul.
- ÜNAL, A., "Eski Anadolu'da Ulaşım, Tarım, Savaş Alanları ve Spor Aracı; Güç ve Zenginliğin Simgesi Atın Tarihi", *Eski Çağ'dan Modern Çağ'a At*, (Eds. İ. Küçük yıldız, B. Söylemez & U. Karcioğlu), 2023, 29-77, Akçağ Yayınları, Ankara.
- ÜNGÖR, İ., "İslahiye ve Çevresinde Geç Hitit Merkezleri", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8, 2011, 137-163.
- ÜRKMEZ, Ö., "Marçaşti/Maraş'ın Neo-Hitit Heykeltıraşlığında Dinsel/ Tanrısal Figürler", *Uluslararası Antik Çağ Döneminde Maraş Sempozyumu*, (Eds. C. Kabakçı, İ. Solak, A. Ceylan, O. Dumankaya, M. Canlı & Ö. Y. Ova), 2019, 222-230, K. Maraş.
- VIEYRA, M., *Hittite Art*, Alec Tiranti Ltd., London 1955.

- VON DER OSTEN, H. H. *Explorations in Hittite Asia Minor 1927-28*, OIC 6, 69-73, Chicago 1929.
- WEBER, O., *Die Kunst der Hethiter*, Verlag Ernst Wasmuth A. G., Berlin 1921.
- WEEDEN, M., "The Good God, the Wine-God and Storm-God of the Vineyard", *Die Welt des Orients* 48/2, 2018, 330-356.
- WINTER, I. J., "Phoenician and North Syrian Ivory Carving in Historical Context: Questions of Style and Distribution", *Iraq* VIII, 1976, 1-22.
- WISEMAN, D. J., "A Fragmentary Inscription of Tiglath-Pileser III from Nimrud", *Iraq* 18/2, 1956, 117-129.
- WOOLLEY, L., "The Iron-Age Graves of Carchemish", *Liverpool Annals of Archaeology and Anthropology* XXVI, 1939, 11-37.
- WOOLLEY, L., *Carchemish Report on the Excavations at Jerablus on Behalf of the British Museum, Part III/The Excavations in the Inner Town*, Published by the Trustees of the British Museum, London 1952.
- YILDIRIM, N., "Demir Çağı Kent Devletleri Dönemi'nde Sam'al ve Yakın Çevresinde Kullanılan Luvîce ve Sam'alca Kayıtlar Üzerine Genel Bir Değerlendirme", *Capadocia Journal of History and Social Sciences* 10, 2018, 163-178.
- YOUNGER, K. L., "The Ördekburnu and Katumuwa Stelae: Some Reflections on Two Grabdenkmäler", *Bulletin of Asor* 384, 2020, 1-19.
- YÜKSEL, İ., *Geç Hititler İzinde Anadolu*, (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı), Kahramanmaraş 2014.
- ZALITZKY, J., "Deux Cachets Hétéens Inédits De La Bibliothèque Nationale", *Revue d'Assyriologie et d'archéologie orientale* 14/1, 1917, 25-28.